

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Analogy, technical reason, and living beings: the role of analogy in representing Kant's concept of naturzweck

Terra Polanco, M.C.

Citation

Terra Polanco, M. C. (2019, May 16). *Analogy, technical reason, and living beings: the role of analogy in representing Kant's concept of naturzweck*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/73420>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/73420>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/73420> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Terra Polanco M.C.

Title: Analogy, technical reason, and living beings: the role of analogy in representing Kant's concept of naturzweck

Issue Date: 2019-05-16

Samenvatting

Dit proefschrift gaat over de rol van analogie in de 'Kritiek van het teleologisch oordeelsvermogen' van Kant en, in het bijzonder, over de rol die analogie speelt bij de vorming van het Kantiaanse concept van het natuurdoel (*Naturzweck*). Het 'teleologische oordeelsvermogen' verwijst naar de vooronderstelling van een interne doelgerichtheid in de natuur, die dient als leidraad voor onze oordelen en onderzoek naar de natuur. Een natuurdoel is een 'regulatief concept' van het reflecterend oordeelsvermogen, dat wil zeggen, een heuristisch instrument dat ons in staat stelt om het, op het oog, op een einddoel gerichte en zelforganiserende karakter van levende wezens te doorgronden en om ons onderzoek naar de organisatie van de natuur te begeleiden. In het tweede deel van de *Kritik der Urteilkraft* (KU) tracht Kant afstand te nemen van een puur mechanistische benadering van de organisatie van de natuur en ontwikkelt hij een teleologisch perspectief op de levende natuur via zijn regulatief uitgangspunt van *Naturzweck*.

Het concept van *Naturzweck* is echter problematisch, omdat het ons begrip ernstig bemoeilijkt. Als een 'regulatief concept' of 'idee' laat het namelijk geen directe voorstelling in zintuigelijke intuïtie toe. Om dit regulatieve concept begrijpelijk te maken, maakt Kant gebruik van analogie, als een soort indirecte voorstelling in intuïtie. In feite doet Kant's beschrijving van het concept van *Naturzweck* een beroep op drie analogieën: de analogie met onze eigen causaliteit in overeenstemming met einddoelen (*unsere Kausalität nach Zwecken*)²⁴⁴; de analogie met een artefact of een kunstwerk²⁴⁵; en de analogie met het leven, hetgeen een concept is dat in de visie van Kant betrekking heeft op praktische filosofie²⁴⁶. Echter, na deze analogieën te hebben geopperd, stelt Kant dat het concept van natuurdoel niet analoog is aan enige causaliteit die ons bekend is²⁴⁷, inclusief die, die verband houdt met menselijke artefacten en leven. Hoewel deze analogieën enig licht werpen op het concept van *Naturzweck*, omvatten ze niet volledig de onherleidbare kenmerken die een levend wezen lijkt te bezitten; te weten die van zelforganisatie en doelmatigheid. Hoewel Kant stelt dat de analogie met onze "causaliteit

²⁴⁴ KU, AA V, 375, regels 20-22.

²⁴⁵ KU, AK. V, 374, regels 9-33.

²⁴⁶ KU, AK. V, 374, regels 27-37.

²⁴⁷ V, 375, regels 5-7.

in overeenstemming met einddoelen" "afgelegen" (*entfernten*) is²⁴⁸, dringt hij desalniettemin aan op de vergelijking tussen deze concepten.

De tekst van Kant is inconsistent en problematisch: hij gebruikt en verwerpt deze analogieën tegelijkertijd. Bovendien lijkt hij de analogie met onze causaliteit in overeenstemming met einddoelen (gedeeltelijk) te omarmen, maar met enkele beperkingen waar hij niet de moeite voor neemt om ze te verduidelijken. Waarom verwerpt Kant de - volgens hem, afgelegen - analogie met onze causaliteit in overeenstemming met einddoelen niet volledig bij het beschrijven van het concept van het georganiseerde wezen, dat als een *Naturzweck* wordt beoordeeld? Het is vrij duidelijk dat Kant vasthoudt aan de analogie met onze causaliteit. De relevante vraag is echter: *in welke mate* houdt hij deze analogie in stand? Wat is de rol van analoge reflectie in het algemeen en van deze analogie in het bijzonder? Omvat het concept 'causaliteit in overeenstemming met einddoelen' al het doelbewuste menselijk handelen, inclusief het morele handelen?

Onze uiteindelijke causaliteit hoeft niet alleen te verwijzen naar het domein van moraliteit, maar kan ook verwijzen naar het domein van menselijke rationale productie (technische rede in het algemeen). Beide activiteiten zijn zowel rationeel, als doelgericht en Kant maakt niet duidelijk in welke van deze twee begrippen hij deze analogie aanroept. Dienovereenkomstig is een van de belangrijkste filosofische vragen waar dit proefschrift antwoord op tracht te geven: hoe kunnen we het concept van onze causaliteit construeren in overeenstemming met einddoelen in deze analogie? Beroept Kant zich hier zowel op de technisch-praktische rede, als de moreel-praktische rede of op één van de twee?

Hoewel Kant niet rechtstreeks refereert aan de sfeer van het morele handelen wanneer hij de analogie met onze eigen causaliteit in overeenstemming met einddoelen aanhaalt, beweren verschillende commentatoren dat in deze context het concept van menselijke causaliteit (causaliteit in overeenstemming met einddoelen) zowel technische, als morele praktische rede impliceert. Tegen de achtergrond van deze argumentatie stel ik dat het concept van onze causaliteit volgens einddoelen, dat in de context van de KU op het spel staat, een technische is. Dat wil zeggen, een soort causaliteit in het menselijke rationale handelen in de technisch-praktische sfeer.

²⁴⁸ 375, regel 20.

De filosofische literatuur over Kant heeft deze analogie over het typerend – en overwegend - vermengd met de traditionele analogie van ontwerp. Volgens deze lezing trekt Kant een analogie tussen objecten en levende wezens, niet om Gods bestaan te bewijzen, maar om het ogenschijnlijk doelmatige karakter van de organisatie van de natuur te begrijpen. Deze denkers interpreteren de term 'causaliteit in overeenstemming met einddoelen' als 'rationeel ontwerp', waarmee de analogie als volgt zou zijn: tussen een levend wezen (dat lijkt te beschikken over doelmatigheid) en een ontworpen object (dat is ontworpen voor een specifiek doeleinde). Deze lezing wordt voornamelijk gevolgd door McFarland (1970), Zumbach (1984), McLaughlin (1990), Aquila (1991), Fricke (1990), Ginsborg (2001), Guyer (2001, 2006), Zuckert (2007), Lenoir (1982), Steigerwald (2006) en Van den Berg (2014, 2017), onder andere.

Ik beweer echter dat dit een incorrecte lezing is. Kant stelt zeer nadrukkelijk dat de analogie tussen artefacten en organische wezens meer een disanalogie is en houdt de analogie met intelligent ontwerp uiteindelijk voor onmogelijk²⁴⁹. Ik stel dat de beste manier om deze analogie te construeren niet is door het te identificeren met het traditionele argument van ontwerp, maar eerder met onze eigen rede in zijn 'technisch gebruik'²⁵⁰. Dat wil zeggen, de analogie met onze causaliteit in overeenstemming met einddoelen biedt geen grond voor een identiteitsrelatie tussen organismen en artefacten - zoals de secundaire literatuur hoofdzakelijk heeft gesteld -, maar tussen organismen en onze eigen technisch-praktische rede.

Daarom is de voornaamste hypothese van dit proefschrift dat Kant's analogie tussen organismen en onze causaliteit in overeenstemming met einddoelen het best kan worden begrepen als een analogie tussen technische rede en levende wezens. Onze technische rede is niet alleen verantwoordelijk voor ons vermogen om artefacten te creëren; ze is tevens verantwoordelijk voor ons vermogen om onze doelstellingen te vertegenwoordigen en om een manier te vinden - dat wil zeggen een regel of voorschrift te creëren - om deze te bereiken. Deze technisch-rationele capaciteit in ons is dan ook de bron van het analoge concept van *Naturzweck*. Dit technisch-rationele vermogen in ons kenmerkt zich door doelgerichtheid en zelfbeschikking. We beoordelen levende wezens

²⁴⁹ V, 374, regels 9-33. Onlangs heeft ook Angela Breitenbach gewezen op de tekortkomingen van deze dominante interpretatie (2009b, 2014a).

²⁵⁰ "Vandaar dat we in de teleologie [...] terecht spreken over de wijsheid [...] van de natuur [...] een dergelijke lezing beoogt een soort causaliteit in de natuur aan te duiden, in overeenstemming met een analogie met onze eigen causaliteit in de technische context van rede"(V, 383).

als *Naturzwecke*, omdat we in hen kenmerken lijken te herkennen die vergelijkbaar zijn met onze technische rede, namelijk doelmatigheid en zelforganisatie.

Deze interpretatie motiveert bovendien een andere stelling die in mijn proefschrift op het spel staat. Het betreft hier de vraagstelling die is gerelateerd aan de rol van analogie in de "Kritiek van het Teleologische Oordeelsvermogen". Kant is wederom niet erg duidelijk over de reikwijdte die hij beoogt toe te schrijven aan analogie in het algemeen en in het bijzonder aan de analogie met onze technische rede. Desalniettemin wordt analoge reflectie in de KU veel nadrukkelijker toegepast dan Kant zelf zou durven toegeven. In dit proefschrift stel ik voor dat onze teleologische oordelen over de natuur gebaseerd zijn op deze analogie met onze technische rede. Dientengevolge is de rol van analogie absoluut noodzakelijk, aangezien het ons in staat stelt het analoog-reflectieve concept van *Naturzweck* indirect aan de dag te leggen (dat wil zeggen, het stelt ons in staat om dit concept indirect in te zetten in intuïtie om vervolgens begrepen te kunnen worden). Dit omdat het ons in staat stelt iets te conceptualiseren als georganiseerd en zelf-organiserend, hetgeen de manier is waarop we levende wezens duiden als 'levend'.

Deze stellingen maken het noodzakelijk om het concept van analogie zelf te onderzoeken. Hoe begrijpt Kant de notie van analogie in zijn werk en met name in de derde *Critique*? Welke vorm van analogie staat op het spel in Kants 'Kritiek van het Teleologische Oordeelsvermogen'? Waarom is het zo noodzakelijk om te verduidelijken welke vorm van analoge procedure figureert binnen de KU? Het beantwoorden van deze vragen zal ons in staat stellen om tot een gedegen idee te komen van de essentiële rol die analogische reflectie speelt bij het begrijpen van de procedure reflectief oordeelsvermogen in het algemeen, en van onze teleologische oordelen over de organisatie van de natuur in het bijzonder. Kant benadrukt de heuristische rol van analogie voor ons empirisch onderzoek. Ik ben echter van mening dat analogie verder gaat dan deze louter heuristische rol, omdat het ons in staat stelt om het concept *Naturzweck* indirect te presenteren. Dat wil zeggen, analogie is niet alleen een heuristisch instrument om de natuur te onderzoeken, maar ook dé voorwaarde voor de mogelijkheid van het reflectieve concept van *Naturzweck*. Alleen op grond van een analogie met onze technische rede, die tevens op een doelgerichte en zelfgeorganiseerde manier werkt, kunnen we begrip verkrijgen over het ogenschijnlijk doelgerichte en zelforganiserende karakter van levende wezens.

Om de zojuist geschetste filosofische problemen te kunnen behandelen, is het proefschrift onderverdeeld in vijf hoofdstukken. De eerste twee hoofdstukken zijn hoofdzakelijk inleidend. Ze introduceren de problemen, argumenten en belangrijkste filosofische concepten, die Kant in de KU en in de 'Kritiek van het Teleologische Oordeelsvermogen' uiteen heeft gezet. Hoofdstuk 1 geeft een algemeen overzicht van de KU. Hoewel het een overzicht geeft, bevat dit eerste hoofdstuk een interpretatief voorstel voor een beter begrip van de belangrijkste problemen die Kant in de derde *Critique* introduceerde. Dit hoofdstuk is cruciaal, omdat het de centrale probleemstelling van dit proefschrift vanuit een systemische benadering plaatst binnen het overkoepelende project van de KU en de kritische filosofie in het algemeen. Het eerste hoofdstuk introduceert dan ook de filosofische concepten die in de tekst van Kant op het spel staan en het biedt een plausibele reconstructie van de belangrijkste argumenten die Kant uitwerkt in de twee Introducties van de KU - die op een gecondenseerde (en soms obscure) manier de gehele inhoud van het boek bevatten.

Hoofdstuk 2 bevat op zijn beurt een overzicht van de gehele "Kritiek van het Teleologische Oordeelsvermogen" sectie van KU. In dit hoofdstuk beschrijf, analyseer en licht ik het Teleologisch Oordeel van Kant toe, alsmede al die aspecten die nodig zijn voor het reconstrueren van het belangrijkste argument van dit tweede deel van de derde *Critique*. Tevens biedt dit hoofdstuk een eerste reconstructie van het centrale concept van *Naturzweck*. Deze reconstructie is echter "voorlopig" van aard, omdat ze de verduidelijking van dit concept opschort door de analogieën die Kant oproept. Dienovereenkomstig functioneert deze reconstructie van het concept van *Naturzweck* meer als een eerste benadering dan als een exhaustieve en systematische analyse ervan. Dit laatste zal plaatsvinden in de hoofdstukken 4 en – voornamelijk - 5.

Hoofdstuk 3 bevat een reconstructie van Kant's concept van analogie, vooral in de kritische periode. Hoewel Kant enigszins ambivalent blijft ten opzichte van het begrip analogie, en soms zelfs behoorlijk kritisch lijkt te zijn met betrekking tot het gebruik ervan voor wetenschappelijk onderzoek, gebruikt en beroept hij zich in zijn werken regelmatig op dit begrip. Bovendien is analogie een technische term in de filosofie van Kant, met verschillende betekenissen en gebruiksvormen. Het eerste deel van dit hoofdstuk biedt een onderscheid tussen wiskundige en filosofische analogieën, hetgeen het Kantiaanse uitgangspunt is voor elke overweging die betrekking heft op het gebruik van analogie in de filosofie. Vervolgens verschaf ik verder onderscheid in filosofische analogieën:

namelijk, ervaringsanalogieën, analogie als een wijze van gevolgtrekking in zijn logische functie, en symbolische representatie. Ten slotte, wordt het hoofdstuk afgesloten met een interpretatie van het soort analoge procedure die in onze teleologische oordelen over de natuur wordt toegepast. Dit hoofdstuk biedt daarom een systematisering van Kants verschillende ideeën over analogie om te verduidelijken wat voor soort analoge procedure op het spel staat in de 'Kritiek van het Teleologische Oordeelsvermogen'. Dit is cruciaal voor de dissertatie, omdat het een plausibele lezing biedt van het soort analoge procedure dat werkzaam is in het Teleologisch Oordeel van Kant. Dit met name om ons in staat te stellen om het reflectieve concept van *Naturzweck* indirect te presenteren - hetgeen verre van duidelijk is in de Kantiaanse tekst.

Hoofdstuk 4 verschaft een analyse en interpretatie van de rol van twee analogieën die Kant inzet wanneer hij levende wezens beschrijft die als *Naturzwecke* worden beschouwd: de disanalogie met artefacten en de gedeeltelijke analogie met het leven. In dit hoofdstuk geef ik een gedetailleerde analyse van deze twee analogieën, waarbij de nadruk licht op hun respectievelijke bijdragen aan en beperkingen voor het kunnen begrijpen van Kant's concept van natuurdoel. Om het bovengenoemde reflectieve concept te kunnen begrijpen, hebben we zelfs de analyses van de door Kant verworpen analogieën nodig. Dit laatste niet alleen omdat die laten zien hoe het reflectieve oordeel bij uitstek werkt door middel van analogie, maar ook omdat ze enkele van Kant's onbekende bijdragen over natuurlijke teleologie tonen²⁵¹.

Met het oog hierop geeft dit hoofdstuk eerst een historisch verslag van het argument van het ontwerp, om vast te stellen hoe Kant afstand neemt van deze geschiedenis, en in plaats daarvan een kritische evaluatie van de (dis) analogie tussen organismen en artefacten uitwerkt. In dit deel van het hoofdstuk verschaft ik een overzicht en debat over de wijze waarop de Kantiaanse literatuur deze analogie met intelligent ontwerp (die overwegend - en ten onrechte - is gelijkgesteld aan de analogie met onze causaliteit in overeenstemming met einddoelen) heeft geïnterpreteerd. Ten tweede biedt dit hoofdstuk een reconstructie van Kant's opvatting over het leven, om te laten zien hoe de analogie tussen leven en organismen enig licht werpt op het concept van *Naturzweck*. Echter, deze analogie blijkt desalniettemin ontoereikend om het te verklaren.

²⁵¹ Met name zijn kritische kijk op het oude argument van ontwerp en de aanhoudende vergelijking tussen organismen en artefacten.

Hoofdstuk 5 gaat rechtstreeks in op de hoofdthese van dit proefschrift: de bewering dat het reflecterend oordeelsvermogen in wezen analoog is in zijn procedure, en dat onze teleologische oordelen over de natuur, in feite, zijn gebaseerd op een originele analogie met onze causaliteit in overeenstemming met einddoelen, die worden geïnterpreteerd als een analogie met onze eigen technische rede. Om deze bewering te belichten en te verantwoorden, wordt in paragraaf 5.1 de cruciale rol van analogie in de KU geanalyseerd. Hoewel deze rol in de Kantiaanse literatuur vaak over het hoofd wordt gezien - en soms ook door Kant zelf - is hij onmisbaar voor de vormgeving van de twee hoofdconcepten van de KU, namelijk het reflectieve principe van *Zweckmäßigkeit der Natur* (doelgerichtheid van de natuur) en *Naturzweck*. Dienovereenkomstig behandelt dit eerste deel van het hoofdstuk de plaats en de rol van analogie voor ons reflecterend oordeelsvermogen in het algemeen. De paragrafen 5.2 en 5.3 richten zich op twee fundamentele vragen: Hoe kunnen we het concept van onze causaliteit in overeenstemming met einddoelen, correct interpreteren? Is deze analogie zo "afgelegen" (impliciet) als Kant beweert, en wat is de onmisbare rol van deze analogie voor onze teleologische oordelen? Deze paragrafen zijn van fundamenteel belang, omdat ze een plausibele interpretatie bieden van de beste manier om deze obscure analogie tussen georganiseerde wezens en onze technisch-praktische rede te begrijpen.

Paragraaf 5.4 draait om de rol die deze analogie speelt in de biologie. Als we onze technische rede beschouwen als de bron waaruit we een *Naturzweck* op analoge wijze kunnen conceptualiseren, kunnen we ook de grenzen van biologische kennis zelf bepalen. Voor Kant is *Naturzweck* het reflectieve concept dat ons in staat stelt levende wezens te begrijpen alsof ze doelgerichtheid en zelforganisatie hadden. En dit onvermijdelijke teleologische standpunt voor het beoordelen van levende wezens confronteert de biologie met een ernstig dilemma in haar streven om als een echte wetenschap te worden beschouwd. Dit deel van het hoofdstuk gaat nader in op dit dilemma en staat stil bij de ontvangst van Kant's theorie van levende wezens voor latere biologische denkers. Aan het einde van dit hoofdstuk geef ik een korte reflectie op de rol die deze analogie speelt in het begrip van onze eigen rede.

Tenslotte belicht ik in de concluderende opmerkingen de resultaten van dit proefschrift voor Kantstudies en voor het huidige biologische denken. Ook al is het verleidelijk om Kant 's beredenering als achterhaald te beschouwen, beweer ik dat dit niet het geval is. Zijn hoofdthesis over de rol die teleologie speelt bij het begrijpen van levende

wezens, is nog steeds relevant. Ons begrip van levende wezens is immers gebaseerd op het analoge concept van *Naturzweck*, wat 'iets beoordelen als zelfgeorganiseerd en doelmatig' betekent. Echter, het analoog-teleologische standpunt dat we aannemen om de weergave van levende wezens, in de hoedanigheid van levend, voor onszelf begrijpelijk te maken, heeft niets te maken met de mechanistische verklaringen van de biologie of welke wetenschap dan ook, die uitsluitend puur causaal onderzoek verricht. Als gevolg hiervan wordt de mechanistisch-causale verklaring en technische manipulatie, die de biologie hoopt te bereiken in haar wetenschappelijk onderzoek, niet gehinderd door onze teleologische manier om de organisatie van de natuur te begrijpen.